

STRESZCZENIE

Postępująca likwidacja historycznych zakładów przemysłowych oraz przekształcenia funkcjonalne terenów poprzemysłowych powodują stopniową utratę wartości krajobrazowych oraz zacieranie historycznych relacji przestrzennych pomiędzy zabytkiem, jego otoczeniem oraz sąsiedztwem. Pomimo funkcjonowania licznych instrumentów ochrony zabytków problematyka ochrony otoczenia obiektów przemysłowych oraz zachowania ich ekspozycji krajobrazowej nie została dotychczas kompleksowo opracowana.

Celem rozprawy było opracowanie klasyfikacji zagrożeń występujących w otoczeniu i sąsiedztwie zabytkowych zabudowań przemysłowych oraz narzędzie analityczne do identyfikacji zagrożeń przestrzennych występujących w otoczeniu zabytków przemysłowych w odniesieniu do obowiązujących aktów planistycznych. Badania przeprowadzono na przykładzie wybranych zespołów przemysłowych zlokalizowanych na terenie Rudy Śląskiej.

Przeprowadzone badania wykazały, że skuteczność ochrony zabytków przemysłowych zależy nie tylko od zachowania substancji zabytkowej, lecz również od ochrony ich otoczenia, zagrożeń występujących w ich otoczeniu oraz historycznych powiązań widokowych i kompozycyjnych. Stwierdzono, że obowiązujące formy ochrony konserwatorskiej koncentrują się przede wszystkim na samym obiekcie, natomiast w niewystarczającym stopniu uwzględniają krajobrazowy kontekst jego funkcjonowania. Analiza wykazała również zróżnicowaną skuteczność miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz pozostałych instrumentów ochrony konserwatorskiej w zachowaniu wartości krajobrazowych terenów przemysłowych.

W ramach rozprawy opracowano typologię lokalizacji zachowanych zabytków przemysłowych na terenach zlikwidowanych zakładów przemysłowych, pozwalającą na określenie sposobu ich funkcjonowania w przekształconej strukturze przestrzennej. Kolejnym wynikiem badań było opracowanie typologii wykorzystania historycznych elementów zagospodarowania zakładów przemysłowych w procesie kształtowania nowych, rewitalizowanych przestrzeni publicznych.

Przeprowadzona weryfikacja wykazała możliwość wykorzystania opracowanych metod i typologii jako narzędzi wspomagających podejmowanie decyzji konserwatorskich, planistycznych i rewitalizacyjnych dotyczących zachowania oraz współczesnego wykorzystania dziedzictwa przemysłowego. W wyniku przeprowadzonych badań zaadaptowano także metodę analizy wnętrza architektoniczno-krajobrazowych Janusza Bogdanowskiego do potrzeb ochrony zabytków przemysłowych oraz współczesnego planowania przestrzennego. Opracowana metodyka umożliwia identyfikację najistotniejszych elementów krajobrazu w otoczeniu zabytków przemysłowych, określenie ich wartości oraz wskazanie kierunków ochrony, ze szczególnym uwzględnieniem zachowania prawidłowej ekspozycji krajobrazowej.

Słowa kluczowe: zabytek przemysłowy, otoczenie zabytku przemysłowego, planowanie przestrzenne, rewitalizacja, ekspozycja zabytku przemysłowego, krajobraz.